

Poslední Přemyslovna

Melita Denková

14. KVĚTEN 1315, HRADEC

„Jen pojd,“ zamumlala Grifina s pocitem, jako by se vynořila z hluboké tůně.

Anežka přeskakovala z dlaždice na dlaždici, ale při pohledu na výraz staré dámy zůstala zaraženě stát. „Ty se na mě pořád zlobíš, paní babičko.“

Grifina vzdychla, až se jí zavlnila hrud, a diamantový řetěz, dávný dar od synovce Václava, zablýskl.

„Ne, jenom jsem se zamyslela. Nechci kazit předvečer oslavy hříchem hněvu ani sobě, ani tobě. Ovšem,“ pokusila se zamračit, „chválit tě nebudu.“

„Takže se přece zlobíš.“

Anežka k ní přeběhla, přitiskla tvář k jejímu rameni, vtiskla jí rychlý polibek někam za ucho za vdovský čepec a mazlivým hláskem zaprosila:

„Paní babičko... Povědej, jak to bylo, když jsem byla malá a ty jsi mě viděla poprvé.“

„Už zase? Je to s tebou kříž, slyšela jsi to aspoň tucetkrát.“

„To přece nevádí. Pak poznám, že se opravdu nezlobíš. A začni od mnicha!“

To dítě ví, jak na mě, pomyslela si Grifina. A popravdě, i když dělám drahoty, vzpomínat na den, kdy jsem ji viděla poprvé, mě těší jako ji.

Anežka se najednou prudce napřimila, vykulila oči, až zasvítla bělma, a začala ze sebe chrlit:

„Jak jsi přijela na Hrad, protože sis myslela, že je už opravený po požáru... Shořel, když se mamá vdávala, a hořelo tak strašně, že holubi padali mrtví k zemi. Úplně, úplně –,“ až nadskočila nadšením, „upečení!“

„Jestli chceš povídat sama –“

„Ne, ne, už mlčím! Teď přijde mnich.“

„Bylo to za panování mladíčka Václava III.,“ začala Grifina zvolna. „V zimě... Tenkrát jste s matkou bydlely v domě zlatníka Konráda u Juditina mostu, jenže já byla dlouho pryč a myslela jsem, že celou královskou rodinu zas najdu na Hradě... Ale na nádvoří bylo víc ptačích stop než lidských a sněhem řupal jen jeden mníšek s nůši na zádech...“

„...a nesl zelné hlávky do jiřského kláštera,“ šeptla Anežka a provinile se usmála.

„Vážně bych ráda věděla, co na něm máš?“

„Líbí se mi, co přitom vidím, paní babičko.“ Anežka přivřela oči. „Nejdřív šlehají rudé plameny, to hoří Hrad... Pak všechno přikryje bílý sníh, mrzne, až praští... a tobě je po dlouhé cestě zima...“ Položila si ruku na srdce. „Zimu zas cítím tady.“ Pozvedla oči. „Tak mnicha přeskoč a povídej, jak jste přejeli Kamenný most k domu zlatníka a jak ti Gertruda přinesla až k sáním vyhřátý kožich.“

„Přinesla a vedla mě po schodech do komnaty tvé matky. Batolila ses na koberci a mamička ti hrála divadlo se slaměnými loutkami...“

„Mamá je prý má pořád schované v komnatě s poklady,“ špitla Anežka, ale hned se plácla přes ústa.

Grifině zničehonic stáhlo hrdlo dojetí.

„A když jsi na mě upřela očka, zasáhlo mě to v srdci...“ A řekla jsem si – pravá Přemyslovna.

„Pamatuju si, jak jsem se tenkrát na tebe podívala,“ prohlásila Anežka.

„Nebyl ti ani rok. Takové věci dítě zapomene.“

„Já ne, já si to pamatuju.“

„Brepto.“ Skoro se tomu dá věřit. „To se ti zdá, jen jsi to slyšela ode mě.“

„Ó, pamatuju!“ Anežka se dětsky vědoucně usmála a pomalu zvedla přemyslovské oči. „A paní babičko, měla jsi papá hodně ráda?“

„Tak jako tebe. A jako ty mě občas hodně zlobil.“ Grifina se pokusila o přísný výraz. „Opravdu, panenko, už bys měla mít víc rozumu. Nežado-

nit o staré povídačky, nevymýšlet si tolik, neskákat vzduchem jako otrhaný kejklíř – zkrátka být vážnější.“

Anežka přemítavě nakrčila nos. „Ty myslíš – jako papá? Byl hodně vážný?“

„Jak kdy. Hlavně byl velký král.“

A k tomu velký podivín. Báł se koček a bouřky. Při prvním zahřmění se schoval v oltáři ověšeném kříži a schránkami se svatými ostatky. Celé dny hýřil a vzápětí se proměnil ve zbožného kajícíníka. Nevyzpytatelný Skrček... Měl v sobě blouznivost i pýchu, a kouzlo, kterým si dokázal podmanit moji Anežku, tu dávnou lásku, po níž máš jméno.

„Královna Eliška prý chce panovat jako on,“ ozvala se Anežka. „A jako muž. Slyšela jsem to říkat pana z Lipé.“ Zakmitala dvěma prstíky. „Dva-krát!“

„Pan maršálek se nemýlí.“

A to je kámen úrazu, navázala Grifina na myšlenky z odpoledne. Eliška chce mistrovat manžela o čtyři roky mladšího. Zpočátku se jí podvoloval, teď už se mu to nezamlouvá.

A další věc: za léta zmatků, kdy se na trůnech střídali králové, čeští velmoži získali sebejistotu, jakou za panování Václava II. nepoznali – a tak se sváří nejen mezi sebou, což rádi dělali vždycky, ale i s panovníkem.

Řád se nedostavil, Jan je slabý král a prestiž královského majestátu se hrotí, v tom má Eliška pravdu. Ale pořád manželovi připomínat otce jako vzor dokonalosti, kadlub královských forem – který muž by to snesl?

„A paní babičko...“, Anežka vzhlédla, „opravdu je královna moje sestra?“

Proč mi to dítě klade tolik otázek?

„Copak mi nevěříš?“

Anežka pokrčila rameny. „Když má někdo sestru, tak ji zná. To bych si přála taky – mít sestru, kterou znám. Proč ji mamička nepozve na slavnost?“

Grifina se dostala do úzkých.

„Královna má pořád moc starostí. A teď musí čekat v Praze v paláci U Zvonu, až ji navštíví čáp a přinese jí dítě.“

„Synáčka.“

„Když dá Bůh.“

„Určitě synáčka,“ Anežka věděla svoje – řekla jí to chůva, „děvčátka přece nosí vrána.“

A hned ztratila o sestru a její čapí návštěvu zájem. „Tak ještě povídej o papá. Mamička o něm nechce mluvit *nikdy*, je prý ze vzpomínání smutná. Ale ty nejsi, vid.“ Zas letmý polibek na ucho. „Co myslíš, měl rád i kejklře?“

„Řekla bych, že ano, dítě... Nebyl jenom vážný, uměl se bavit i smát.“

„Asi byl *hodně* jako já,“ vyhrkla Anežka potěšeně.

Grifina kývla.

„Jsi po něm nejen očima, panenke.“

Taky jsi zvláštní.

I Eliška zdělila Václavovy oči, a jeho blouznivost a pýchu – a k tomu jeho horší vlastnosti. Poslední Přemyslovna, nejmladší dcera, jeho kouzlo. A navíc krásu po matce.

„Paní babičko,“ ozvalo se tichounce. „Takže mě máš pořád ráda? Když tě i zlobil a byl vlastně jako já?“

14. KVĚTEN, PRAHA, DŮM U BÍLÉHO ZVONU

Královna Eliška seděla u vyšívacího rámu, ale jehlu už dávno zabodla do vyšívky. Zírala na ruce, sepnuté na vysoko vyklenutém břiše.

Dveře klaply a dovnitř vklouzla žena. Ruměnná líčka, bílé zavinutí, vlídné modré oči. Komorná Cecílie.

„Proč ti trvá tak dlouho přinést trochu vody, Cilko?“ řekla královna nevrle; ani se neohlédla, poznala kroky.

„Ještě nic nenesu, Milosti, ale vodička bude hned. Taky jsem poslala pro led, ledař měl chválabohu rozum a schoval do sklepa hromadu ledových kusů, jsou ještě od února. A nahlídla jsem k Markétce, protože plakala.“

„Plakala?“ Znělo to lhostejně, přesto komorná spustila, jako by královna projevila zájem.

„To nic, jen chůvy nemaj rozum, paní... Půlka máje a kvečeru je vedro jako v peci – a princeznička přesto ležela pod peřinkou. Že prej ji chráněj před průvanem. Žádněj div, že pláče.“

„Průvan...“ malátně vzdychla Eliška „Nech otevřené dveře, já trochu průvanu potřebuji.“ Po chvilce zamračeně dodala:

„Doufám, že džbán s vodou zas nestál bůhvíjak dlouho v kuchyni. Jako v poledne.“

„Kdepak, načerpaj čerstvou ze studny ve sklepe, proto to chvíli potrvá, poslala jsem dolů Kulatou Ančku. Děvečky se tam boje chodit, ale tahle se vždycky může přetrhout ochotou, když smí udělat něco přímo pro Její Milost.“

S pohledem na Eliščino břicho přidala Cilka chlácholivé:

„Už brzy se ti uleví.“

Pokud to myslela tak, že led a chladná voda královnu osvěží, měla se podívat jinam. Elišce přelétl tváří podrážděný výraz.

„Uleví... ano. Už brzy ulehnu na mučidle porodní stolice. A co když se zas narodí dcera? Pak se mi neuleví.“

Cecilie našpulila rty, až připomínaly suchou švestku, ale vhodnou odpověď našla.

„Každý dítě je boží dar. A podložíme stolicu bukovejma polenama, to se hned roděj kluci jako buci. A ty, paní, doufej a modli se. Všichni se modlíme – za následníka.“

„Já jistě nejmíc!“ vybuchla královna. „Jenže pokud muž špatně miluje, nevydá svou sílu – a rodí se dcery.“

Cecilie spráskla ruce. „Božítku, paní, kdo ti takovej vejmysl nakukal?“

Eliška mlčela.

„Že by pan z Valdeka? Hned jak poprosil o slyšení, řekla jsem, ať ho nepřijímáš, že tě jen rozčílí.“

„Vůbec ne. Je radost slyšet něco rozumného... od muže věrného českému království.“ Eliška sáhla po kusu tenkého plátna složeného ve stříbrném košíku s pestrou směsicí cívek hedvábí a začala se ovívat. „Pan Vilém je jistě stejně věrný i své ženě... Kéž by se něco takového dalo říct o králi.“

„Tohle mě mrzí poslouchat, Milosti.“

„S tebou snad můžu mluvit otevřeně,“ řekla Eliška najednou zakřiknutě.

Teď nešlo o království.

Kdysi poslala Ceciliiinu dceru Jenověfu špehovat krále, protože chtěla vědět, zda chodí za milenkou. Jenůfku převlečenou za květinářku přepadl houf opilých hejsků a ona potom porodila synka.

„I tak je lepší mlčet.“ Cecilie opět pohoršeně našpulila ústa. „Když dovolíš, něco ti povím. S mužskou věností je to všelijaký, protože mužský nepředěláš, ale v srdci tě jistě Jeho Milost má. Jenže se oba chováte jako

rozdurděný děti. Kdybyste dokázali táhnout za jeden provaz, mohli byste si žít jak v nebi... Kdekdo na světě to má těžší.“

Myslela na Jenovéfu.

Eliška nevnímala rozumnost výtek, spíš naslouchala zvuku známého hlasu. Provázel ji od dětství: huboval, radil, konejšil, a nikdy nezradil.

Pohlédla k oknu, za nímž zářilo chrpově modré nebe, a zasněně přivřela víčka.

„Věřila jsem, že můj sňatek zařídil na nebesích otec, protože už se nemohl dívat na zmar, co přišel po jeho smrti, a že mi jako dar poslal Jana, aby se do Čech vrátily staré časy. Takové jako když jsem byla dívka.“

„Dívčí léta se nikdy nevrátí.“

Cecílie dobře rozuměla, o čem královna mluví, nářky na krále slyšela pořád dokola, a právě proto se snažila nerozumět a přivést paní na jiné myšlenky.

Eliška odsekla:

„Nedělej hloupou! O dívčí léta nestojím! Myslíš, že zase chci chodit vyšívat k tetě abatyši do kláštera! Nechat se trápit hofmistryní Petronilou? Ne! Jsem teď královna, a chci mít po boku krále, který myslí na blaho Čech. Nic víc.“

Jenže od loňska, kdy se Jan ucházel o římskou korunu, jako by se dotkl nitky vedoucích k panování nad větším kusem světa a ty ho vábí dál... Korunu sice nezískal, ale římské dobrodružství mu ukázalo, kam až se dá z Čech uniknout a kde všude se dá utratit stříbro z Kutné Hory.

„A jistě máš pravdu, Milosti, jenže marná věc, všechno má svůj čas. Královský starosti teď musíš pustit z hlavy a začít myslet na ženský věci.“

„Chm!“ Eliška podrážděně nafoukla tváře.

„Dobře, od čeho jsem tu já,“ pokračovala Cecílie. „Za pár dnů budeme potřebovat kojnou. Moje Jenovéfa má mlíka dost a svýho Vondráška kojí teprve půl roku. Snadno uživí i další –,“ zaváhala, „děcko.“

„Kralevice!“ vykřikla Eliška.

„Tak jsem to přece myslela, ale jak dá Bůh... A až se nevinátka narodí, přijmeš mou Jenůfku?“

„Budiž...“ Posloužila mi, vzešlo jí z toho neštěstí, pocuchaný věneček. Jistě si zaslouží odměnu.

Z chodby se ozvaly kroky bosých nohou a chrastění. V otevřených dveřích se objevila Kulatá Ančka. Zastavila se na prahu, v jedné ruce džbán, o kyprý bok opřený okřín s ledem. Vystoupělé šedé oči zašmejdily komnatou.

„Co neseš, polož na truhlu, a zas jdi po svých, holka. Tady nemáš co okounět.“ Cecílie vystrčila zvědavé děvče ze dveří a začala se točit kolem královny.

„Napij se... a dám ti chladivej obklad. Na čelo, za krk, a hned ti bude líp. Ale, beruško moje,“ přešla do mazlivého tónu z doby, kdy malou Elišku ukládala do postele, „pověz mi – copak tě nemůže napadnout něco aspoň trochu hezkýho? Není správný pořád v sobě živit ponurý myšlenky.“

„Já vím,“ hlesla Eliška. „Jenže jiné mě nenapadají. Kéž bych mohla...“
Zmlkla.

„Co by sis přála?“

„Nic. Zase bys mě hubovala.“

Eliška toužila nechat si osedlat otcova bílého araba Beránka a rozjet se na Zbraslav, pokleknout tam u otcova hrobu a svěřit otcí hořké pravdy o králi Janovi a o všem, co se děje kolem... To nejhorší se stalo teprve nedávno. Jan musel propustit cizí rádce včetně Petra z Aspeltu.

Aspelt býval už otčův kancléř, později byl Janovým poručníkem a mentorem – uměl zahladit jeho chyby, byl zárukou rozumné správy země... Jenže panstvo namítalo, že je Aspelt cizinec. Za krále Václava jim to nevadilo?

Když Jan poslechl, dostal odměnu: předtím nebylo možné dát dohromady zemskou hotovost na tažení proti Matúši Czákovi, jako by v Čechách vymřeli muži, a náhle se zázračně rychle – v měsíci! – hotovost sešla, a voje jindy znesvářených pánů už svorně táhnou na Moravu.

A všechno se upeklo bez královny, ta smí leda rozhodnout, kdo bude kojná.

Eliška si přitiskla obklad na čelo.

„Pomáhá to, vid’? Že ti je líp?“

„Jsi poklad, Cecilko, a já se na tebe jenom utrhuju.“ Eliška vstala. „Přisuň mi křeslo až k oknu a jdi. Nejspíš si trochu zdřímnu.“

„Uděláš dobře, spánek zahání srdcebolení.“

Eliška osaměla.

Zavřela oči, ale neusnula.

Myšlenky se zas rozbíhaly do všech stran... a náhle z hlubin paměti vyplul obrázek starý dvanáct let a přitom tak živý, jako by se to stalo včera.

* * *

Letnice 1303. Na Pražském hradě se chystají svatební slavnosti... a Eliška je nešťastná... Má pocit, že ztrácí otce, který obnoví manželský slib, tajně daný před třemi roky polské princezně Richenze... Alespoň změni její jméno na Rejčku a všem na potkání ochotně vykládá důvod: ta bledule, kterou otec kdysi vyhnal, se přece celý ten čas ryla někde v hnoji na venkově v Budyni –

Proč mysl zabloudila tak daleko?

Bože! Eliška křečovitě sevřela opěradlo křesla.

Protože existence bledé stříbrovlasé Polky je pořád důležitá, i když už uteklo tolik let a královnou jsem já.

Macecha Rejčka... Bože, Bože, Bože! A tenkrát...

Otec si Elišku měřil od hlavy k patě.

„Vím, že jsi vymyslela to jméno pro Richenzu.“

„Já, pane?“ *Jen tak tak dokázala potlačit vítězoslavný úsměv a tvářit se jako nevinátko.*

„Jistěže ty... jsi chytrá jako muž. Ale rád bych uvěřil, žeš to udělala v dobrém úmyslu, proto, že Richenza zní cize. Jsi přece urozená panna, česká princezna, nikoliv děvečka s putýnkou špíny.“

Eliška mlčela. Nebyla tak hloupá, aby řekla, že to myslela dobře – a tím se přiznala.

„Mlčíš? Dobře, aspoň mě ušetříš dalších lží. A snad bych ti nakonec měl poděkovat – přivedla jsi mě na dobrý nápad. Richenza skutečně zní ne- zvykle, a proto královna přijme při korunovaci nové jméno.“

Otec na ni vrhl pohled, jako by odhadoval soupeře.

„Víš jaké?“

Ztuhla. Odpověď se zdála bolestně jasná. Otec byl takový, uměl ranit.

„Ne, pane! To patří mně! Ne, otče, prosím, to ne!“

„Já rozhoduju, co komu patří nebo nepatří... Královna zítra přijme jméno Alžběta – a jestli mi chceš odmlouvat, dcero, zakážu ti svatební slavnosti. Uvaž to, všichni si domyslí, proč chybíš. A teď bych rád slyšel tvou omluvu.“

Zlostí se kousala do rtů, ale sklopila oči, sepnula ruce.

„Odpusť mi, pane.“

Uklonila se a vyběhla ze dveří jako blesk – pádila přímo k Rejččině komnatě a rozrazila dveře.

Rejčka seděla uprostřed hloučku dvorních dam, a když spatřila Elišku, vstala a s úsměvem jí vykročila naproti. Asi věřila, že ji nevlastní dcera jde navštívit.

To Elišku rozčílilo ještě víc; vztekla si vjela rukama do vlasů, zadupala a z plna hrdla zajechla:

„Zlodějko! Ukradla jsi mi jméno! Nesnáším tě! Nenávidím tě! Jdi pryč! Jsi bledá, hnusná Smrtka! Jdi pryč, ty Smrtkóóó!“

Smrtka Rejčka...

Eliška zvedla oči k chrpovému nebi.

Papá, už tenkrát jsem věděla, co je zač, už tenkrát!

Vzala mi jméno, tvoji lásku... a brala dál. O pár let později, v těch zlých časech, kdy se pořád hledali králové a na trůn usedl bratránek Rudolf Habsburský – co by bylo přirozenější, než aby požádal o ruku mě, jedinou svobodnou Přemyslovnu? Spojily by se dva velké evropské rody, jako když ty ses oženil s Gutou Habsburskou – ale ne!

Rudolf si vybral vdovu Rejčku!

Eliška se ušklíbala.

Jeho smůla. Rejčka nadarmo není Smrtka... Zemřel devět měsíců po svatbě, na úplavici, ale možná ho otrávil lektvarem z jedovatých bylin, co rostly v zahradě domu, který koupila od čaroděje, a jenom ty, papá, tam nebesích víš, jak vlastně všechno bylo.

Eliška upřela oči na oblohu, kde vyskočila první hvězda.

A teď... zneuctila tvoji památku, papá.

Peleší se s panem z Lipé.

Odstěhovala se do Hradce, žije tam jako královna – vlastně mnohem líp, protože má dvě vdovská věna, dvakrát dvacet tisíc hřiven, od tebe i od Rudolfa, zato nám s Janem zbyly jenom tvoje dluhy... ale tohle ti, papá, nevyčítám, vím, co tě v boji se strýčkem Albrechtem stáli žoldněři.

Vedle první hvězdy vyskočila druhá, menší.

Rejčka a pan z Lipé...

Když jsem se vypravila do Lucemburska za Janem, pan z Lipé patřil k předním pomocníkům, a teď se peleší s Rejčkou a je můj nepřítel a – – – myšlenky skočily k manželovi, Jan ho nerozumně jmenoval podkomořím! Asi dolehlo až na nebesa, jak jsme se pohádali.

„Udělal jste chybu, pane.“

„Podle vás dělám chyby pořád, Madame. Proč tentokrát? Pan z Lipé, je ve financích obratný – sloužil už vašemu otci i dalším králům a vždy si prý vedl znamenitě. Má můj respekt.“

„Pan z Lipé slouží králům, dokud se mu to hodí – a nejvíc slouží sobě. Už tak je dost mocný a bohatý – nepotřeboval další úřad.“

„Dovolte, Madame, abych sám posoudil –“

„To byste musel mít soudnost, pane! Dejte si na něj pozor! Má v rukou naše peníze a žije líp než my! Drží si větší rytířskou družinu, okázalejší dvůr. Když ždímal lenocha Korutana – dobrá, ten si nic jiného nezasloužil, ale v mém království...“

„Nespletla jste se, Madame?“

„Možná proto, že vy se tady necítíte doma, pane. Ale budiž – v našem království...“

Opravila jsem se pozdě, Jan, bledý vzteky, už práskl dveřmi. Jenomže – Eliška sebou trhla a vytřeštila oči na oblohu.

Já jsem mu neřekla všechno! Až teď najednou vidím víc – to jsi mi vnukl ty, papá? Když tady sedím s břichem, beztvará, bezmocná, najednou vidím, že pan z Lipé touží po koruně... a Rejčka chce být královnou potřetí.

V Čechách je přece možné všechno!